

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

СВОБОДА РЕЛІГІЇ В КОНТЕКСТІ КОНФЕСІЙНИХ ВИЯВІВ

Сергій ПРИСУХІН (Київ, Україна)

УНІВЕРСАЛІЯ «СВОБОДА» У СВІТЛІ СОЦІАЛЬНОГО ВЧЕННЯ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Класичне тлумачення феномену свободи є досягненням західноєвропейської культури, яка визнавала свободу як одну з своїх найвищих цінностей. Серед сучасних філософів усталеним є розуміння свободи як універсалії культури суб'єктивного ряду, що віддзеркалює можливості діяльності і вчинків особи за умов відсутності зовнішнього тиску. В такому контексті її змістовні характеристики розкриваються різними авторами суперечливо, що приводить до гострих дискусій і непорозумінь.

Проблему розуміння людської свободи в сучасному неотомізмі віддзеркалюють праці Івана Павла II, Венедикта XVI, Франциска I та теологів-богословів К. Вальверде, Д. фон Гільдебранда, Н. Нойхауза, Т. Герра та ін. Досліджуючи характеристики феномену «свобода», Соціальне Вчителство пропонує власний варіант його тлумачення, ознайомлення з яким сприятиме його адекватному розумінню і використанню в системі етико-правової культури. Результати подібного дослідження можуть бути корисними для релігієзнавців, філософів права та ін., що водночас стане імпульсом для подальшого філософсько-релігієзнавчого дискурсу.

Відомо, що людина як особа реалізує себе в діяльності, активності, завдяки чому здійснюється свобода волевиявлення. В найширшому значенні свобода – це можливість діяти згідно зі своїми ідеалами, інтересами й метою життя. Під гаслами свободи сформувалася сучасна європейська цивілізація. Свобода стала реальною цінністю людської культури й водночас засобом організації взаємодії людини й суспільства, людини і людини.

В історії духовної культури європейської цивілізації зміст універсалії «свобода» набував багатозначного тлумачення – від негативного до позитивного (як критерій розвитку особистості, так і суспільства). Зміст цієї універсалії традиційно розкривався через систему субординованих понять («свобода від», «свобода для», «свобода волі», «усвідомлена необхідність», «відчуженість», «несвобода», «відповідальність» та ін.). Проблема свободи в історії філософії розроблялася в двох основних варіантах –гносеологічному, який основу свободи вбачав у процесі пізнання (Спіноза, Гегель, Енгельс та ін.); гуманістично-натуралістичному, який вважав, що завдяки свободі існує можливість розкриття природних і набутих соціокультурних потенцій людського існування, творчості, формування гармонійної високо соціалізованої особистості (романтики, Маркс та ін.). В європейській філософії свобода зазвичай тлумачиться як головна субстанціональна характеристика всього суцього, або як «несубстанціональна основа людини», «приреченої» щомиті обирати себе (Сартр). Новітня історія філософії акцентує на тлумаченні свободи з огляду на нову реальність (кризу сучасної цивілізації, глобальні проблеми сучасності тощо).

Теолого-богословське тлумачення людської свободи, безперечно, ґрунтується на біблійних аргументах (біблійній традиції). Відомо, що Старий Завіт містить розповідь про те, що Бог, звільняючи ізраїльтян з єгипетського рабства, дарує людям свободу:

«Я – Господь, Бог твій, що вивів тебе з землі Єгипетської, з дому неволі» (Вих. 20:2), і Мойсей повчає цінностям свободи (Вих. 21:2-4). Правдиві взаємовідносини між Богом і людиною передбачають відповідальність останньої за отримання дарованої ним свободи: «Це він від первоначала створив чоловіка – і лишив його в руці свого власного рішення. Як тільки побажаш – заповіді збережеш, і дотримати вірність – у твоїй добрій волі...» (Сир. 15:14-15). Як зазначено в примітках до Книги Сираха (Сир. 15:14-20), строфи 14-20 посідають центральне місце, в них викладено «вчення про свободну волю, користуючись якою людина свідомо вибирає добру або лиху путь»⁶³. Книги пророків пророкують гарантовану свободу шляхом визволення невільників «і визволені Господом повернуться» (Іс. 35:10; 51:11) з тюрем – «проголосити невольникам свободу» (Іс. 61:1).

В Новому Завіті тема свободи озвучується в посланнях, які повідомляють: Бог дарує людям свободу завдяки Ісусу Христу і Духу Святому – «Христос нас визволив на те, щоб ми були свободні» (Гал. 5: 1). В цій свободі раб буде прирівняний до людей вільних, «бо раб, покликаний у Господі, – Господній визволенець» (1 Кор. 7:22). Свобода, принесена людям Христом, заперечує гріх і смерть. Завдячуючи хрещенню, віруюча людина перериває дію первородного гріха, набуває можливості отримання безсмертя, а відтак отримує кінцеву свободу від гріха. Віра в Христа є свободою вибрати сторону Бога, але не рабами, а синами: «Усі бо ті, що їх водить Дух Божий, вони – сини Божі. Бо ви не прийняли дух рабства, щоб знову підлягати боязні, але прийняли дух усиновлення, яким кличемо: «Авва! – Отче!» Сам цей Дух свідчить разом із нашим духом, що ми – діти Божі; а коли діти, то співспадкоємці Христа, якщо ми страждаємо разом із ним, щоб разом з ним і прославитися» (Рим. 8:14-17); «А що ви сини, Бог послав у ваші серця Духа Сина свого, який зиває «Авва, Отче!» Тому ти вже не раб, а син» (Гал. 4: 6-7), мірою справжньої свободи стає любов (Рим. 13:8-10; 14: 13-23; 1 Кор. 8, 7-11). Тільки пізнання істини, що відкривається в образі Сина Божого Ісуса Христа, дає свободу від влади гріха. Слова Божі називають «законом свободи». Віруючі повинні послуговуватися своєю свободою не на зло, а на добро: «Поводьтесь як вільні, та як не ті, що з волі роблять покривало злоби, але як слуги Божі» (1 Пт. 2: 16).

Субординоване поняття «свобода совісті» також отримало обґрунтування в Біблії. Відомим є вислів Ісуса Христа «Віддайте ж кесарево кесареві, а Боже Богові» (Мт. 22: 21), в якому мова йдеться про те, що державна влада не має права обмежувати сферу потреб і інтересів людини, реалізація яких залежить від Бога.

Перед лицем античного фаталізму представники грецької патристики (Оріген, Григорій Ніський та ін.) обґрунтовували тезу про те, що Бог створив людину вільною для того, щоб вона могла самостійно вибрати добро на відміну від зла. В дусі віротерпимості і поваги до свободи людини висловлювались перші християнські богослови. Тертулліан стверджував, що права людини вимагають гарантій «поклонятися тому, чому вона хоче». Ще пізніше Міланський едикт імператора Костянтина I проголосив свободу віросповідання, згідно з яким «нікому не забороняється вільно обирати і дотримуватися християнської віри і кожному дарується свобода спрямувати свою думку до тієї віри, яка, на його погляд, йому підходить»⁶⁴. Але з часом вирішення проблеми свободи совісті стало підкорятися централізованій владі церкви, понад те церква стала послуговуватися механізмами державної влади в вирішенні міжцерковних суперечностей.

Сучасні християнські теологи-богослови, критично переосмисливши позитивний та негативний досвід середньовічної патристики та схоластики в розумінні свободи,

⁶³ Біблія. Святе Письмо Старого та Нового Завіту. – Львів, 2007. – С.814.

⁶⁴ Католическая энциклопедия. Т. IV. Р–Я. – М., 2011. – С.576.

тлумачать її як найсуттєвішу характеристику людини, що визначає гідність кожної особи, ґрунтуючись на ідеї Богоподібності. На II Ватиканському соборі (1962–1965 рр.) в Пастирській конституції «*Gaudium et spes*» («Радість і надія», 07.12.1965 р.) було ще раз підтверджено, що «правдива свобода є визначним знаменням Божого образу в людині. Бо сподобалось Богові залишити людину «в руці свого власного рішення» (Сир.15:14), щоб самохіть шукала вона свого Творця, і – визнавши Його – свobodно дійшла вона до свого повного і блаженного здосконалення»⁶⁵.

Катехизм Католицької Церкви обстоює тезу, згідно з якою «Бог створив людину розумною, даючи їй гідність особи, обдарованою ініціативою і владою над своїми вчинками»⁶⁶. Богом дана свобода дозволяє людині здійснювати вчинки, згідно з власним бажанням, тобто розпоряджатися власним тілом, душею і духом. Для віруючої людини «свобода є силою зростання і дозрівання у правді і доброті. Свобода досягає своєї досконалості, коли вона спрямована до Бога...»⁶⁷. До тих пір, поки реальна свобода не ґрунтуватиметься на добрі Бога, житті (коли людина без примусу обиратиме Бога, життя), існуватиме дихотомія вибору між добром і злом, вибором життя або смерті, буття чи небуття. Чим більше добра існує в світі, то більше свободи отримує людина. «А справжня свобода можлива лише в служінні добру і справедливості»⁶⁸. Отже, свобода потребує відповідальності за вибір небуття (зла) і навпаки підтримки за вибір Абсолюту, Буття, добра, життя.

В Декларації про релігійну свободу «*Dignitatis humanae*» («Гідності людської», 07.12.1965 р.) пояснюється, що людина здійснює свою свободу через взаємодію з іншими людьми. Люди мають природне право бути вільними і відповідальними один перед одним. «Відповідно до своєї гідності, всі люди – тому що вони особи – тобто наділені розумом і свobodною волею, а тому і особистою відповідальністю, своєю природою є примушувані та обов'язані прийняти пізнану правду, а в першу чергу ту, яка відноситься до релігії, і обов'язані прийняти пізнану правду та й ціле своє життя упорядкувати відповідно до вимог цієї правди. А цього обов'язку люди не можуть виконати в спосіб відповідальний власній природі, якщо не мають душевної свободи і водночас вільності від зовнішнього примусу»⁶⁹.

Магістеріум вважає, що свобода людини не здійснюється автоматично на користь Добра (життя), їй заважає гріх (насамперед соціальний гріх), який відчужує людину від Бога, а відтак і від інших людей. Ті чи ті форми соціального гріха загрожують істинній свободі і створюють сприятливі умови для різних форм відчуження в сферах економіки, політики, права, культури тощо. Нехтуючи істинною свободою, людина може вибирати насильство і несправедливість, що унеможлиблює істинні взаємозв'язки з Богом та іншими людьми. Водночас неправильно розглядати свободу лише як особистісний феномен та обмежувати її межею індивідуальної автономії.

Конгрегація віровчення в інструкції про релігійну свободу та звільнення «*Libertatis conscientia*» (22.03.1986р.) зазначає: «Свобода не означає тотальної самодостатності людини чи відсутності будь-яких взаємовідносин; насправді вона існує лише там, де

⁶⁵ Душпастирська Конституція про Церкву в сучасному світі «Радість і надія – *Gaudium et spes*» // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, Декрети, Декларації. – Львів, 1996. – С.515.

⁶⁶ Катехизм Католицької Церкви. – Синод Української Греко-Католицької Церкви, 2002. – С.415.

⁶⁷ Там само. – С. 417.

⁶⁸ Там само. – С. 416.

⁶⁹ Деклярація про релігійну свободу «Гідності людської – *Dignitatis humanae*» // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, Декрети, Декларації. – Львів, 1996. – С.377.

взаємні зв'язки, що регулюються правдою і справедливістю, поєднують людей»⁷⁰. Значення свободи поглиблюється і розширюється за тих соціальних обставин, коли вирішується проблема її реалізації як на особистісному (індивідуальному), так і на загальному – суспільному рівні.

Катехизм Католицької Церкви обстоює положення, згідно з яким справжня свобода можлива тільки завдяки вірі в Ісуса Христа, що звільнив людину (здобув спасіння) від несвободи, рабства. «Христос нас визволив для того, щоб ми були вільні» (Гал. 5:1). Христова благодать сприяє утвердженню свободи завдяки тому, що через віру людина отримує відчуття правди і добра, які вона реалізує в любові щодо Бога та інших людей водночас⁷¹. Пастирська Конституція «*Gaudium et spes*» додає, що мова йде про духовну свободу, яка стає підставою такої поведінки віруючої людини, яка, «звільнившись від будь-якої неволі пристрастей, йде до своєї мети, вибираючи свobodно добро та вживаючи пильно й успішно відповідних до цього засобів. Це спрямування до Бога свobodна людина, зранена гріхом, може пройти тільки за допомогою Божої ласки»⁷².

Компендіум Соціальної доктрини Католицької Церкви логічно продовжує, що свобода – це «вияв винятковості людської особи, що виявляється в тому, що кожному членові суспільства дозволено реалізувати своє покликання; шукати істини і сповідувати власні релігійні, культурні і політичні ідеї; висловлювати власну думку; обирати власний життєвий статус; вирішувати, по змозі, яку працю виконувати; займатися економічною, соціальною і політичною діяльністю»⁷³. А папа Іван Павло II підсумовує, що реалізація зазначеного вище можлива лише в межах «жорстких правових норм»⁷⁴, це стосується насамперед економічної ініціативи та інших сфер діяльності людини, але в будь-якому випадку невід'ємно від особистої відповідальності. По-друге, свобода (і це є чи не найголовніше) – це здатність відмовитися від морального зла, під якою б маскою воно не ховалось. В зв'язку з цим він пояснював, що «йдеться про помилкове розуміння свободи людини, коли свобода перестає залежати від істини і відповідно, позбавлена обов'язку поважати права інших. Сутністю свободи тоді стає любов до самого себе аж до зневаги Бога і ближнього, самозакоханість, що за будь-яку ціну стверджує власні інтереси і відкидає усі справедливі обмеження...»⁷⁵.

Загалом, тема свободи (релігійна свобода, свобода віросповідання) стає однією з провідних в теологічно-богословському підході Папи, який формувався під впливом його численних паломницьких поїздок, під час аудієнцій, виступів, у зверненнях і посланнях. Наприклад, під час Апостольської подорожі в Німеччину (21–23 червня 1996р.) Папа побував біля Бранденбурзьких воріт у Берліні⁷⁶, де з цієї нагоди зазначив: «Людина покликана до свободи. Проповідаю кожному з вас, всім, хто мене слухає: повнота і

⁷⁰ Congregation for the doctrine of the faith. Instruction on Christian freedom and liberation «*Libertatis conscientia*» [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – режим доступу: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19860322_freedom-liberation_en.html, вільний. Назва з екрану. – Мова англ.

⁷¹ Катехизм Католицької Церкви. – Синод Української Греко-Католицької Церкви, 2002. – С.417–418.

⁷² Душпастирська Конституція про Церкву в сучасному світі «Радість і надія – *Gaudium et spes*» // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, Декрети, Декларації. – Львів, 1996. – С.516.

⁷³ Компендіум Соціальної Доктрини Церкви. – К.: Кайрос, 2008. – С.134.

⁷⁴ Іван Павло II. Енцикліка Сотий рік / Сотий рік (*Centesimus Annus*) Енцикліка Вселенського Архієрея Івана Павла II до достойних братів у єпископському служінні, священників і дияконів, членів релігійних спільнот, до всіх вірних християн і всіх людей доброї волі з нагоди Сотої річниці енцикліки *Regum Novarum*. – К.: Кайрос, 2001. – С.74.

⁷⁵ Там само. – С.37.

⁷⁶ «Закриті Бранденбурзькі ворота були символом розділення, і коли нарешті їх відкрили (22 грудня 1989р. – Авт.)» стали символом єдності і знаком ... досягнення єдності і свободи» (3).

абсолютне втілення цієї свободи має ім'я Ісус Христос»⁷⁷.

Можна зробити попередній висновок, що Папа Іван Павло II в частині його соціального вчення акцентує на таких характеристиках свободи, як здатність заперечити все те, що перешкоджає розвитку суспільства, родини та особи, але головне – утверджує здатність до вибору позитивного, всього того, що сприяє розвитку суспільства, родини та особи (за образом і подобою до Бога).

В Посланні з нагоди XXI Всесвітнього дня миру (1 січня 1988 р.) «Релігійна свобода: умова для миру» Іван Павло II визначав релігійну свободу як свободу віросповідання, яка, забезпечуючи гідність особи, є також «наріжним каменем структури прав людини», що працює на користь окремо взятої особи і суспільства загалом, а також сприяє особистій самореалізації людини. «Звідси випливає, – висновує Папа, – що свобода окремих осіб і громад сповідувати і практикувати свою релігію є засадничим елементом для мирного людського співжиття. Світ, який будується і консолідується на всіх рівнях людського співтовариства, закорінений в свободі та відкритості совісті до істини»⁷⁸.

З огляду на зазначене вище, особливого значення набуває тема прав людини загалом і права на релігійну свободу зокрема. В декларації «*Dignitatis humanae*» наголошується на тому, що в сучасному світі надзвичайно велике значення має проблема захисту прав людини в питаннях релігійної свободи: «Ватиканський Собор заявляє, що кожна людина має право на релігійну свободу. А ця свобода є в тому, що всі люди повинні бути вільними від примусу, чи з боку одиниць, чи з боку громадянських спільнот і всякої людської влади, і то так, щоб в релігійних справах ніхто ані не був змушуваний поступати проти власної совісті, ані не був перешкоджуваний діяти по своїй совісті і приватно, і публічно, особисто, чи в спілці з іншими в належних межах. Крім того заявляє, що право на релігійну свободу є справді основане в самій гідності людської особи, як її пізнаємо і з Божого об'явлення слова, і з самого розуму»⁷⁹.

Собор закликав, щоб право, яке пов'язане із свободою совісті стало нормою цивільного права. Декларація «*Dignitatis humanae*» аргументовано доводить, що «право людської особи на релігійну свободу в правному устрою суспільності треба так визнати, щоб воно стало правом громадянським»⁸⁰. Водночас декларація визначає межі реалізації релігійної свободи для кожної конкретної ситуації, враховуючи критерії суспільного блага та конкретних правових норм, що віддзеркалюють об'єктивний моральний порядок. Ці норми потрібні для захисту у питаннях релігійної свободи прав усіх громадян: «Цивільна суспільність має право себе захищати від надужить, які можуть постати під сповідом релігійної свободи, належить зокрема до цивільної влади подавати таку охорону; а це, однак не може здобуватися ані самовільно, ані сприяючи якійсь одній стороні, але за правними нормами, згідними з об'єктивним моральним ладом, яких вимагає і успішна охорона прав усіх громадян та їх мирне співіснування, і достатнє дбання про чесний публічний мир, який полягає в упорядкованому співжитті в справжній справедливості, і

⁷⁷ Giovanni Paolo II. Visita Pastorale in Germania (21-23 Giugno 1996). Cerimonia di congedo discorso di Giovanni Paolo II Porta di Brandeburgo (Berlino). Domenica, 23 giugno 1996. [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1996/june/documents/hf_jp-ii_spe_19960623_berlino_it.html, вільний. Назва з екрану. – Мова італ.

⁷⁸ John Paul II. Message Of His Holiness Pope John Paul II for the celebration of the World day of peace 1 January 1988 «Religious freedom: condition for peace» [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_19871208_xxi-world-day-for-peace_en.html, вільний. Назва з екрану. – Мова англ.

⁷⁹ Декларація про релігійну свободу «Гідності людської – *Dignitatis humanae*» // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, Декрети, Декларації. – Львів, 1996. – С. 376–377.

⁸⁰ Там само. – С. 377.

належна сторожа публічної моралі. Все це творить підставову частину спільного блага і називається публічним правопорядком. В решті треба зберігати в суспільності практику суцільної свободи, за якою людині треба признавати якнайбільше свободи, і не можна її обмежувати, хіба тільки в потребі і відповідно до потреби»⁸¹.

Магістеріум Католицької Церква підтримує позицію, згідно з якою держава і суспільство не повинні насильницьким способом змушувати людину вибирати релігійну віру чи перешкоджати її здійсненню. «Релігійна свобода – це не моральний дозвіл на помилкові погляди чи на безумовне право на помилку»⁸². Відомо, що релігія в межах того чи іншого державного устрою може мати особливий привілейований статус. У зв'язку з цим Соціальне Вчительство категорично заперечує можливість дискримінації інших релігійних конфесій. «Публічній владі не вільно, силою чи страхом чи іншими засобами, накидати громадянам визнання чи відречення якої будь релігії, або перешкоджувати в тому, щоб хтось вибирав собі чи залишав релігійну спільноту»⁸³.

II Ватиканський собор підтримував (схвально оцінював) систему законодавчих актів, які були прийняті окремими державами та міжнародними співтовариствами і стали гарантією реалізації принципів свободи совісті. В той же час Собор різко засудив ті політичні режими, в яких державна влада за допомогою сили прагне відвернути громадян від обраної віри і зробити життя деяких релігійних громад важким і небезпечним.

Католицька Церква визнає, що принципи релігійної свободи реалізуються далеко не у всіх державах, тому Іван Павло II в переліку основних прав людини, поряд з основним правом на життя, виокремлював найвище право (найвищу цінність) – право на релігійну свободу. «Свобода релігії незамінна вимога гідності кожної людини лежить в основі усіх людських прав, а значить є необхідною умовою добра особи і цілого суспільства, як і особистої реалізації кожного. Вона впливає з того, що право окремої особи і спільнот на визнання і практикування власної релігії є істотною умовою мирного співжиття між людьми... Громадське і суспільне право на свободу релігії, торкаючись найглибшої духовної сфери, стає немов би точкою відліку і мірилом інших основних прав»⁸⁴. Понтифік зазначав: «Релігійна свобода, часто все ще обмежувана чи змушувана, є основою і гарантією усіх свобод, які гарантують спільне добро людей і народів. Потрібно прагнути до того, щоб справжня релігійна свобода була визнана за всіма і всюди»⁸⁵.

Дотримання права на релігійну свободу в кінці XX – на початку XXI ст. стає свідченням людського прогресу в кожному суспільно-політичному (економічному чи культурному) середовищі. Ще 13 лютого 1988 р. Іван Павло II, звертаючись до єпископів Судану (з нагоди майбутнього візиту до низки країн Африки, в тому числі Судану) підкреслював що, «право на свободу віросповідання є справою, для якої послідовники усіх релігійних традицій мають співпрацювати, релігійна свобода є основним мірилом усіх інших фундаментальних прав позаяк вона торкається найпотаємнішої сфери людського духу»⁸⁶.

⁸¹ Деклярація про релігійну свободу «Гідності людської – Dignitatis humanae» // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, Декрети, Декларації. – Львів, 1996. – С. 383.

⁸² Компендіум Соціальної Доктрини Церкви. – К., 2008. – С. 259.

⁸³ Деклярація про релігійну свободу «Гідності людської – Dignitatis humanae» // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, Декрети, Декларац. – С. 382.

⁸⁴ Цит. за: Іван Павло II. Покликання і місія мирян. *Christifideles laici* / Післясинодальне апостольське повчання Святішого Отця Івана Павла II. – Львів, 1998. – С.88.

⁸⁵ Іван Павло II. Енцикліка Вселенського Архидієєса Івана Павла II. Місія Відкупителя про постійну актуальність емісійного послання *Redemptoris Missio*. – С.48.

⁸⁶ John Paul II. Address of the Holy Father Pope John Paul II to the bishops of Sudan on their "ad limina" visit. Saturday, 13 February, 1988. [Електронний ресурс]. – Електрон. дан. – режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1988/february/documents/hf_jp-ii_spe_19880213_sudan-ad-limina_en.html, вільний. Назва з екрану. – Мова англ.

Наступник Івана Павла II Бенедикт XVI зазначав, що в розвитку сучасного світу має місце прикра тенденція «заперечення права на релігійну свободу. Я маю на увазі не тільки війни і конфлікти, які продовжують спалахувати в світі за релігійними мотивами – хоча почасти в світі релігія слугує лише прикриттям інших причин, таких як жага влади й багатства... Насильницькі дії гальмують справжній розвиток і перешкоджають просуванню народів до значного соціально-економічного і духовного благополуччя»⁸⁷.

В своїй статті «Істина і свобода» (1995 р.), що пізніше увійшла до книги «Віра, істина і толерантність», Й.Ратцингер, проаналізувавши взаємозв'язок істини і свободи, висноував, що заперечення Бога ліквідує основи людської свободи. І лише істина про Бога і людину робить людину справді вільною. «Якщо немає істинності людини, то вона не є свobodною. Тільки істина робить нас вільними»⁸⁸.

Іван Павло II упродовж усього свого понтифікату акцентував на тому, що Католицька Церква звертається до людини з повною повагою до її свободи: «Місія (місія Церкви. – Авт.) не обмежує свободи, а діє на її користь. Церква пропонує і нічого не нав'язує, поважає людей і культури, шанує святиню совісті... Тим, які опираються місійній діяльності Церкви під найрізноманітнішими приводами, вона закликає: “Відкрийте двері Христові!”»⁸⁹.

Як висновок можна запропонувати міркування Папи Івана Павла II, викладені в його духовному завіті – праці «Memoria e Identità» («Пам'ять та ідентичність», 2005 р.). Аналізуючи події історії, Понтифік констатував, що перемога в боротьбі Бога (добра, життя) проти диявола (зла, смерті) залежить від утвердження в людському житті вищих цінностей – істини і свободи, які існують заради любові. «Свобода стає самою собою, свободою, тією мірою, якою вона втілюється в життя через істину про благо. Лише в тому випадку вона сама стає благом. Якщо свобода втрачає зв'язок з істиною і підкорює її собі, вона створює логічні передумови, що мають негативні моральні наслідки. Їх масштаби почасти не прогнозовані. В цьому випадку зловживання свободою викликає реакцію, яка приймає вигляд того чи того тоталітарного режиму. А це є однією з форм знищення свободи...»⁹⁰.

Ольга НЕДАВНЯ (Київ, Україна)

НОВІТНІ ФОРМИ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ КАТОЛИКІВ: ПОЄДНАННЯ РЕАЛУ Й ВІРТУАЛУ.

Сучасні суспільні процеси набувають щоразу динамічнішого перебігу, що відображається також і в особливостях розвитку більшості суспільних інституцій. Це стосується, зокрема, й церковних. В Україні серед найбільш помітних з них у цьому плані – католицькі. Якщо на початку відродження в незалежній Україні Церков, УГКЦ

⁸⁷ Бенедикт XVI. Енциклика о целостном человеческом развитии в любви и истине Caritas in veritate. – М., 2009. – С.37.

⁸⁸ Ратцингер Й. (Бенедикт XVI). Вера – Истина – Толерантность. Христианство и мировые религии. – М., 2007. – С.362.

⁸⁹ Іван Павло II. Енцикліка Вселенського Архієрея Івана Павла II. Місія Відкупителя про постійну актуальність емісійного послання Redemptoris Missio. – С.48.

⁹⁰ Иоанн Павел II. Память и идентичность. Memoria e identità / Введение Йозефа Ратцингера, Папы Бенедикта XVI. – М., 2007. – С.80-81.